

INNSPILL OM BEHOVET FOR KUNNSKAPSINNHEENTING OM REISELIV

Til: Nærings- og handelsdepartementet

Fra: Nordlandsforskning

Kontakt: Brigt Dale/Jarle Løvland; brigt.dale@nforsk.no; jarle.lovland@nforsk.no

Kort om Nordlandsforskning

Nordlandsforskning er et frittstående forskningsinstitutt lokalisert i Nordland fylke som bedriver både FoU-basert utredningsarbeid og grunnforskningsprosjekter, særlig knyttet til forvaltningsspørsmål, utvikling innenfor naturbaserte næringer og opplevelsesbasert reiseliv og arbeidsliv og oppvekstsvilkår. Instituttet formidler jevnlig forskningsresultater i rapporter, vitenskapelige artikler og foredrag, og er aktive partnere for forvaltnings- og næringsaktører i regionen.

Instituttet har de seinere årene blant annet drevet forskning og følgeforskning i tilknytning til den sterke satsingen på opplevelsesbasert reiseliv i Nordland og Nord-Norge både gjennom reiselivssatsingen i VRI-programmet og i forbindelse med utviklingen av arenaklyngen «Innovative Opplevelser», som organiserer et bredt og strategisk samarbeid mellom 35 opplevelsesproduserende bedrifter fra nordre Nordland. Nordlandsforskning driver også forskning på prosesser og problemstillinger knyttet til klimautvikling og konsekvenser av disse for berørte grupper, regioner og næringer, og har en etter hvert sterk kompetanse på prosessene knyttet til forvaltningsplansarbeidet for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja (heretter kalt LoVeSe), samt til problemstillinger og muligheter knyttet til en mulig petroleumsvirksomhet i regionen.

Bakgrunn

Innspillskonferansen i Svolvær adresserte mange sentrale problemstillinger for økt verdiskaping innenfor natur- og arealbaserte næringer i nord, samt refleksjoner og vurderinger av hvilke kompetanseområder man i framtiden så for seg som nødvendige og viktige for videre utvikling i LoVeSe-regionen. Vi ser positivt på at de mange konfliktlinjer og muligheter som petroleumsvirksomhet vil kunne medføre både regionalt og nasjonalt i denne prosessen tones noe ned, til fordel for en alternativ kunnskapsinnhentingsprosess, ettersom OEDs parallelle prosess langt på vei vil dekke dette behovet.

I fortsettelsen av denne kunnskapsinnhentingen ser vi det som viktig at den har en systemorientert og metodisk tilnærming som faktisk fremskaffer et bedre kunnskaps- og beslutningsunderlag for de avveininger som må gjøres politisk og forvaltningsmessig for å sikre en samlet bærekraftig naturbasert verdiskaping og næringsutvikling.

Forvaltningsplanprosessen og den brede orienteringen i forhold til forståelsen av ressursgrunnlag og næringsmessige avveininger og strategivalg vil være en viktig forutsetning for å gjøre hensiktsmessige beslutninger og kunne skape bærekraftig vekst og verdiskaping regionalt. Vi ser for eksempel klare indikasjoner på at det vil være hensiktsmessig å gjøre en grundigere vurdering av på hvilken måte man verdsetter de ressurser – både naturgitte (dvs i form av mineraler, fisk, hydrokarboner, landbruksprodukter osv) og menneskelige (dvs kunnskap både av kulturell og mer akademisk art) – LoVeSe-regionen representerer. Vi mener det er på høy tid å introdusere ny datainnsamlingsmetodikk og analyseverktøy i disse prosessene, og henstiller derfor med dette om at departementet gjør plass for et slikt fokus, eksempelvis som skissert i det følgende.

Verdiskapende natur og bærekraftige økosystemer

Bærekraft vil være et felles og sentralt kriterium i kunnskapsutvikling og –innhenting fremover. Bransje-/sektorbaserte forståelser av rammene for næringsutvikling medfører stadig økende problemer med å kunne ivareta dette perspektivet og være i stand til å operasjonalisere det i forhold til å kunne velge ansvarlige strategier for næringsutvikling som utnytter natur- og ressursgrunnlaget på en bærekraftig måte, og som ivaretar en bredere og mer langsiktig verdsetting av ressursenes bruksverdi, opplevelsesverdi og eksistensverdi.

Det såkalte TEEB-rammeverket¹ er en tilnærming til å skape økt forståelse av klimaeffekter hvordan inngrep og næringsutvikling påvirker verdien av naturressurser og økosystemer. Her vektlegges ikke bare de negative virkninger som miljøpåvirkning og tap av biodiversitet medfører, men også hvordan ivaretagelsen av biodiversitet direkte bidrar til å opprettholde en viktig tjenesteproduksjon som er viktig både for samfunnsutvikling og næringsutvikling. Turisme og opplevelsesbasert reiselivsnæring vil være særlig påvirket av inngrep og tilpasninger som ikke er bærekraftige både gjennom direkte reduksjon av ressursgrunnlaget for opplevelsesbasert verdiskaping, og gjennom at økosystemer i balanse vil bidra til tjenesteproduksjon som er ytterligere styrker verdiskapingen. Slike effekter vil være både gjennom såkalte **produserende tjenester** (turisme basert på naturgrunnlag og økosystemressurser), **kulturelle tjenester** (rekreasjon, identitet, estetiske opplevelser), **regulerende tjenester** (klimaregulerende effekter) og **støttende tjenester** (indirekte bidrag til opprettholdelse av andre økosystemer – eksempelvis sammenhengene mellom aktivitet i gytefiskeriet i Lofoten og produktivitetsutvikling av marine ressurser i Barentshavet).

Foreløpig er det kun gjort spede forsøk på å videreutvikle TEEB-rammeverket på bl.a. marine ressurser og økosystemer som dekkes av den marine forvaltningsplanen Barentshavet – Lofoten. Gjennom kunnskapsinnhenting blir det viktig å følge opp og videreutvikle rammeverkets struktur, innhold og anvendelser for på denne måten å etablere et bedre felles kunnskaps- og metodegrunnlag som alle areal- og naturressursbaserte næringer er avhengig av for å kunne forholde seg til bærekraftsperspektivet på en konsistent måte når bruk og forvaltning av naturressursene vil kunne ha ulike implikasjoner for verdiskaping innenfor flere næringer.

¹ The Economics of Ecosystems and Biodiversity, 2008

Som et eksempel på hvordan vi ser for oss at denne type metodikk kan innvirke på fremtidige vurderinger av næringsutvikling og verdiskaping, beskriver vi under kort på hvilken måte vi ser dette for oss i et reiselivsperspektiv.

Naturbaserte verdidrivere for verdiskaping i opplevelsesnæringer og reiseliv

Reiselivsnæringen i nord har de seinere årene utviklet en betydelig verdiskaping, uavhengig av petroleumsvirksomhet. Iflg oppdateringen av den regionale ringvirkningsanalysen som TØI foretok i slutten av 2011, skaper turisme et samlet konsum på og indirekte etterspørselsvirkninger på over 1,3 mrd kroner bare i Lofoten, med betydelige ringvirkninger for hotell/overnatting, transport, aktiviteter og kultur, samt annen relatert produksjon av varer og tjenester. Reiselivsnæringen både i Lofoten og destinasjoner for øvrig i Nord-Norge har gjennomgått en betydelig utvikling av kompetanse, organisering og kommersielle aktiviteter i retning av å utvide grunnlaget og omfanget av verdiskaping. Naturressurser, arealer og kulturlandskap inngår som viktige attraksjonsverdier og verdidrivere, som et stadig bredere tilbud av aktivitets- og opplevelsesbasert produksjon er avhengig av, og der multiplikatoreffekten av kritiske naturverdier blir stadig viktigere for den samlede kunnskapsbaserte og opplevelsesrettede verdiskapingen og tilhørende steds-/samfunnsutvikling. I dette perspektivet blir det viktig å sikre at de metoder som benyttes i kunnskapsinnhentingsprosesser i fremtiden inkorporerer disse verdiene. Av samme grunn blir det også viktigere å utvikle kunnskapsgrunnlaget for å systematisere og videreutvikle forståelsen av de ressursmessige forutsetningene for den opplevelsesøkonomiske verdiskapingen som vektlegges sterkt nasjonalt og næringspolitisk (jf. Destinasjon Norge).

Hva sikrer 'det gode liv'?

Ved vurderinger av samfunnsmessige endringsprosesser er det en generell trend at man når det gjelder utkantstrøk er mest opptatt av næringsgrunnlag forstått som de naturgitte forutsetninger for eksplorativ utnyttelse av naturverdier, som oftest i form av naturgitte råvarer. Det er imidlertid i en globalisert verden på sin plass å vurdere på hvilken måte relasjonen mellom natur, opplevelser, arbeidsliv og 'det gode liv' påvirker utviklingspotensialet i småskalasamfunn. Mange kunnskapsintensive arbeidsplasser er i dag ikke stedbundne, og en økende del av befolkningen står derfor friere enn før med hensyn til å velge bosted og oppvekststed for sine barn. Verdien av de naturgitte omgivelser kan derfor ikke kun stadfestes ved å kalkulere inn en verdi av produserte varer *fra* naturen basert på eksplorativ virksomhet. Et valg som innebærer en markant endring i et samfunns relasjon til sine omgivelser vil kunne medføre omdømmeendring så vel som rent fysiske endringer i omgivelsene, noe som i praksis betyr at man velger en form for verdifastsetting fremfor en annen.² Også her vil TEEB-rammeverket (eller tilsvarende, mer kvalitative analytiske perspektiver på verdsetting og verdisseting) skaffe til veie ny, relevant kunnskap som i større grad vil kunne innebefatte lokalsamfunns mangefasetterte, meningsfylte forhold til sine

² For en videre analyse av diskusjoner omkring dette temaet, se Dales doktoravhandling om de lokale diskursjer om petroleumsvirksomhet i Lofoten, tilgjengelig her: <http://munin.uit.no/handle/10037/4150>

naturomgivelser, og i hvilken grad betydningen av dette vil kunne spille inn på de endringsprosesser man forsøker å igangsette.

Økte kunnskaper om «kompatibel næringsutvikling»

Innspillskonferansen ga mange eksempler og oppfatninger om grunnlaget for synergier og/eller konflikter mellom de næringer som baserer seg på de samme areal og naturressursene, og som berøres av økt petroleumsvirksomhet. Posisjonene var preget av både sektorisert næringsorganisering og fragmentert (påstands)kunnskap som grunnlag for problematisering og grad av konflikt/sameksistens.

Med bakgrunn i det som er sagt i tilknytning til forbedring av metoder og forståelse av naturressursenes betydning for verdiskaping i opplevelsesbasert reiseliv og turisme, ser vi at det vil være behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget og dokumentere forutsetninger for hva som kan være «kompatible næringskombinasjoner». I forbindelse med de avveininger som må gjøres mellom turisme/reiseliv, olje og fiskeri er det åpenbart at det eksisterer muligheter for både næringsmessige og teknologiske valg som påvirker graden av konflikt og/eller sameksistens. Det vil være viktig å bygge ut en slik forståelse gjennom belysning av erfaringer, prinsipper og metoder for å kunne velge kombinert og bærekraftig utnyttelse av naturressurser og økosystemverdier.

Oppsummering

I forbindelse med kunnskapsinnhenting og de metoder som benyttes for å vurdere økt petroleumsvirksomhet opp mot andre næringer, tror vi det vil være viktig å videreutvikle metoder for konsekvensvurderinger som i større grad fanger opp den økonomiske (vekst)dynamikken som opplevelsesbaserte næringer bygger på i forhold til naturgrunnlag og ressurser, herunder forvaltningen av viktige fellesressurser. I dette ligger det å utvikle forståelsen av den samlede regionale verdiskapingen som opplevelsesnæringer og øvrige næringer gir, og på denne måten få fram både betingelser for vekst innenfor opplevelsesbasert reiseliv og den samlede verdiskaping som opplevelsesbasert steds- og næringsutvikling kan bidra med. Det ligger betydelige behov for metodisk utvikling i framstilling av opplevelsesøkonomien i seg selv, og i synliggjøringen av konsekvenser som inngrep og planlagt petroleumsvirksomhet vil ha for alternativ verdiskaping i opplevelsesbaserte næringer som konkurrerer om begrensede areal- og naturressurser. En slik metodeutvikling vil også ha implikasjoner for gjennomføringen av konsekvensutredninger og mer helhetlige avveininger for politisk styring av arealbruk og regionale strategier for næringsutvikling.

Nordlandsforskning ser fram til den forestående kunnskapsinnhentingsprosess, og vi håper å kunne bidra med vår kompetanse rundt de spørsmål vi her har skissert opp.

Jarle Løvland og Brigit Dale

Nordlandsforskning